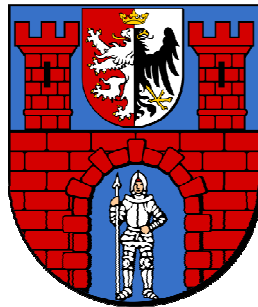

*Załącznik do Strategii
Integracji i Rozwiązywania
Problemów Społecznych
Powiatu Radomszczańskiego
na lata 2011-2015*

**Program
Pomocy Rodzinie i Dziecku
w Powiecie Radomszczańskim
na lata 2011-2015**

2011

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	3
1. PODSTAWOWE POJĘCIA DOTYCZĄCE RODZINY I DZIECKA.....	5
2. REGULACJE PRAWNE DOTYCZĄCE RODZINY I DZIECKA	7
3. DIAGNOZA SYTUACJI RODZINY I DZIECKA W POWIECIE	10
3.1. SYTUACJA DEMOGRAFICZNA	10
3.2. POMOC SPOŁECZNA RODZINIE I DZIECKU W GMINACH.....	13
3.3. POMOC SPOŁECZNA RODZINIE I DZIECKU W POWIECIE.....	20
3.4. SYTUACJA MIESZKANIOWA RODZIN.....	24
3.5. SYTUACJA RODZINY I DZIECKA W ŚRODOWISKU LOKALNYM.....	26
3.6. DZIECKO I RODZINA WSPIERANI PRZEZ PORADNIĘ PSYCHOLOGICZNO- PEDAGOGICZNĄ	30
3.7. PRZESTĘPCZOŚĆ WŚRÓD NIELETNICH.....	31
3.8. ZASOBY WSPIERAJĄCE RODZINĘ I DZIECKO W POWIECIE.....	32
4. CEL GŁÓWNY PROGRAMU, CELE OPERACYJNE, DZIAŁANIA	36
5. REALIZACJA PROGRAMU	43
SPIS TABEL I WYKRESÓW	46

WPROWADZENIE

Dziecko i rodzina wymagają wsparcia oraz szczególnej troski i ochrony. Działalność na rzecz rodzin powinna koncentrować się na wyrównywaniu pomiędzy nimi nieuzasadnionych i niezawinionych różnic socjalnych, tworzeniu im równych szans oraz asekurowaniu w obliczu ryzyka życiowego, natomiast działania podejmowane na rzecz dzieci winny mieć na celu ochronę ich praw, wyrównywanie szans życiowych poprzez ułatwianie dostępu do oświaty, służby zdrowia i wypoczynku oraz zapewnienie im ochrony w obliczu zagrożeń.

Z punktu widzenia polityki społecznej, która odpowiada za tworzenie warunków samodzielnego funkcjonowania rodziny, rodzina i dziecko stanowią przedmiot niejako selektywnego zainteresowania. Jest tak dlatego, że odnosi się ono zwłaszcza do tych rodzin i pochodzących z nich dzieci, które na pewnym etapie swojego życia stają się bezradne i marginalizowane.

Czynników powodujących bezradność i marginalizację rodziny jest wiele. Co budzi niepokój, ich liczba w ostatnim okresie wzrasta. Jedną z głównych przyczyn zwiększania się zjawisk niepożądanych, godzących w dobro rodziny i dziecka, jest wyczerpanie się więzi społecznych spajających struktury rodziny, wprowadzające element rozchwiania równowagi i harmonii w ich życiu.

Możliwość świadczenia komplementarnego wsparcia rodzinom, które stają się bezradne i marginalizowane, daje stworzenie lokalnego systemu pomocy rodzinie i dziecku. W systemie takim ważne jest, by prowadzone działania oprzeć na przekonaniu, że naturalnym i koniecznym środowiskiem wychowania dziecka jest rodzina. W pierwszej kolejności powinien on być nastawiony na pomoc w rozwiązywaniu życiowych problemów rodziny, zanim nastąpi rozkład więzi rodzinnych oraz zaistnieją okoliczności zmuszające do rozłączenia rodziny. Należy przy tym pamiętać, iż efektywna praca z rodziną musi być stała, intensywna i dotyczyć jej ważnych problemów.

Gdy dziecko zostanie pozbawione możliwości rozwoju w rodzinie naturalnej, należy w pierwszej kolejności dążyć do zapewnienia mu rodzinnej formy opieki zastępczej. Jednocześnie ważne jest, by prowadzić pracę z rodziną naturalną dziecka w celu przywrócenia jej zdolności opiekuńczych.

Niniejszy Program został opracowany w Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Radomsku przy współpracy Zespołu do spraw opracowania przedmiotowego projektu powołanego Zarządzeniem Nr 36 / 2010 Starosty Powiatu Radomszczańskiego z dnia

22 listopada 2010r. i merytorycznym wsparciu Ośrodka Kształcenia Służb Publicznych i Socjalnych – Centrum AV w Częstochowie. Jest on zgodny z art. 19. pkt. 1. ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2009 r. Nr 175, poz. 1362 ze zmianami), który w ramach zadań własnych powiatu przewiduje m.in. „opracowanie i realizację programów pomocy społecznej, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka”. Dokument jest również zgodny z zapisami Strategii Rozwoju Powiatu Radomszczańskiego oraz Strategii Integracji i Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Radomszczańskiego na lata 2011-2015, do której stanowi załącznik.

1. PODSTAWOWE POJĘCIA DOTYCZĄCE RODZINY I DZIECKA

Istnieje wiele definicji rodziny. Najogólniej określa się ją jako podstawową komórkę społeczną, składającą się z rodziców (rodzica) i dzieci. Podkreśla się również instytucjonalną formę małżeństwa, poprzez którą powstaje system pokrewieństwa i dziedziczenia. Elementem wyróżniającym rodzinę jest wspólnota mieszkaniowa, tworząca najczęściej jedno gospodarstwo domowe, które może obejmować dwa, a nawet trzy pokolenia. Cechą wspólną wszystkich definicji rodziny jest to, że zapewnia ona ciągłość biologiczną społeczeństwa i przekazuje dziedzictwo kulturowe następnym pokoleniom. Ogólnie rzecz ujmując, rodzinę charakteryzuje współwystępowanie takich elementów, jak: wspólne zamieszkanie członków, wspólne nazwisko, wspólna własność oraz wspólna kultura duchowa.

Rodzina pełni szereg funkcji mających na celu zaspokajanie potrzeb swoich członków. Przede wszystkim warunkuje prawidłowy rozwój biologiczny i psychospołeczny dziecka. Jest pierwszą instytucją wychowawczą, w której przebiega proces socjalizacji dzieci, kształtowanie ich osobowości oraz przygotowanie do przyszłych ról społecznych. Rodzina oddziałuje na dziecko poprzez określony i swoisty układ stosunków społecznych, na których podłożu dziecko przyswaja sobie określone wartości i wzory osobowe.

Każda rodzina tworzy własną, niepowtarzalną atmosferę życia domowego, na którą wpływają między innymi: stosunki wzajemne między małżonkami, miłość rodzicielska do dzieci, codzienne zachowania członków rodziny, kultywowanie tradycji, a także służba uznawanym wartościom. Wychowawcze oddziaływanie rodziny ma istotny wpływ na socjalizację dzieci i młodzieży w drodze nieuświadomionego często przekazywania wiedzy o otaczającym świecie wraz z wartościowaniem go i preferowaniem wzorów zachowań.

Prawidłowemu funkcjonowaniu rodziny zagraża jednak szereg czynników, wśród których istotną rolę odgrywają zjawiska patologiczne. Ich oddziaływanie czyni daną rodzinę dysfunkcyjną, czyli taką, która nie potrafi sprostać swoim obowiązkom względem dzieci i innych członków rodziny oraz pomyślnie rozwiązywać swoich problemów i sytuacji kryzysowych. Do zjawisk patologicznych zalicza się: alkoholizm, narkomanię, przestępczość rodziców oraz przemoc w rodzinie. Są one najczęstszą przyczyną niedostosowania społecznego dzieci.

Dziecko, podobnie jak rodzina, nie posiada jednoznacznej definicji. Według Kodeksu cywilnego to osoba, która nie ukończyła 18 lat i nie uzyskała pełnej zdolności do czynności prawnych. W Kodeksie karnym osobę do ukończenia 17. roku życia uważa się za nieletnią. Dzieci do 13. roku życia nie mają zdolności do czynności prawnych, a w ich imieniu działają

rodzice lub opiekunowie prawni. Ograniczoną zdolność do czynności prawnych Kodeks cywilny przyznaje dzieciom, które ukończyły 13 lat.

Pełną zdolność do czynności prawnych uzyskuje się wraz z ukończeniem 18. roku życia (jedyne odstępstwo stanowi wcześniejsze zawarcie związku małżeńskiego). Dziecko pozostaje aż do uzyskania pełnoletności, tj. ukończenia 18 lat, pod władzą rodzicielską.

2. REGULACJE PRAWNE DOTYCZĄCE RODZINY I DZIECKA

Rodzina i dziecko są chronione zarówno w ustawodawstwie polskim, jak i międzynarodowym. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej w art. 18. stanowi, że małżeństwo, macierzyństwo i rodzicielstwo znajdują się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej. Kolejne artykuły konkretyzują to stwierdzenie, odnosząc je do różnych aspektów życia rodzinnego.

Rozwinięcie norm zawartych w Konstytucji, a odnoszących się do rodziny, znajduje miejsce w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym. W dokumencie tym unormowano problematykę zawierania i ustanawiania małżeństw, stosunków majątkowych między małżonkami, obowiązków alimentacyjnych, pochodzenia dziecka, stosunków między rodzicami i dziećmi, instytucji przysposobienia, opieki i kurateli.

Innymi regulacjami prawnymi związanymi z problematyką rodziny są Kodeksy: karny, cywilny, postępowania cywilnego i pracy. Pierwszy z nich zakłada ściganie z urzędu przestępstw przeciwko rodzinie, do których zalicza: bigamię, znęcanie się nad członkami rodziny, rozpijanie małoletniego, uchylanie się od obowiązku alimentacyjnego, porzucenie i uprowadzenie dziecka. Natomiast Kodeks cywilny, choć nie jest bezpośrednio związany z ochroną rodziny, służy jej w zakresie przepisów dotyczących ochrony praw małoletniego w obrocie prawnym oraz dotyczących zasad prawa spadkowego. Kodeks postępowania cywilnego z kolei chroni rodzinę w postępowaniu egzekucyjnym. Obejmuje również ustawowe zwolnienie od kosztów sądowych dla osób dochodzących roszczeń alimentacyjnych i daje możliwość występowania w tych sprawach w charakterze pełnomocnika właściwego przedstawiciela do spraw opieki społecznej organu gminy lub organizacji społecznej, mającej na celu udzielenie pomocy rodzinie. Kodeks pracy służy głównie ochronie macierzyństwa i zdrowia kobiet.

Problematykę rodzinną podejmują również ratyfikowane przez Polskę akty międzynarodowe. Jednym z nich jest Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, której art. 16. stanowi, że rodzina jest naturalną i podstawową komórką społeczeństwa i ma prawo do ochrony ze strony społeczeństwa i państwa.

Zapis dotyczący rodziny figuruje również w pkt 16. pierwszej części Europejskiej Karty Społecznej. Mówi on, iż rodzina, jako podstawowa komórka społeczeństwa, ma prawo do odpowiedniej ochrony społecznej, prawnej i ekonomicznej dla zapewnienia jej pełnego rozwoju.

Innym dokumentem zapewniającym ochronę rodzinie jest uchwalona przez Stolicę Apostolską Karta Praw Rodziny. W dokumencie tym zapisane jest m.in. prawo do istnienia i budowy rodziny, czyli prawo każdego do założenia rodziny i posiadania środków na jej utrzymanie, prawo do przekazania życia i wychowania dzieci wedle własnych tradycji i wartości, prawo do mieszkania pozwalającego na godziwe życie rodzinne oraz prawo do zabezpieczenia fizycznego, społecznego, politycznego i ekonomicznego.

Problematyka rodzinna podejmowana jest także w Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji kobiet. W dokumencie tym, w określeniu prawa kobiet do równouprawnienia i partnerstwa podkreślono m.in. wpływ kobiet na wzrost dobrobytu społeczeństwa i rodziny. Część artykułów Konwencji pozostaje w bezpośrednim związku z rodzinnymi funkcjami kobiety, ukierunkowanymi na wzmocnienie społecznego statusu rodziny.

Kolejnym dokumentem międzynarodowym, będącym zarazem najważniejszym aktem prawnym regulującym prawa dziecka, jest Konwencja o Prawach Dziecka. Jej postanowienia dotyczą osób, które nie ukończyły 18. roku życia i obejmują: prawa cywilne, prawo do swobody myśli, sumienia i wyznania, prawo do wychowywania w rodzinie i kontaktów z rodzicami, prawa socjalne oraz kulturalne i polityczne. Konwencja ustanawia status dziecka oparty na założeniach, że jest ono samodzielnym podmiotem, wymagającym – ze względu na swoją niedojrzałość psychiczną i fizyczną – szczególnej opieki i ochrony prawnej, posiadającym jako istota ludzka prawo do poszanowania tożsamości, godności i prywatności, a rodzina jest najlepszym środowiskiem wychowania i wymaga ze strony państwa wsparcia.

Tworząc system ochrony dziecka, kierowano się: zasadą dobra dziecka (wszystkie działania podejmowane są w najlepiej pojętym interesie dziecka), zasadą równości (wszystkie dzieci, niezależnie od ich cech: koloru skóry, płci i narodowości, mają być równe wobec prawa), zasadą poszanowania praw i odpowiedzialności obojga rodziców za rozwój i wychowanie dziecka (ochronie podlega autonomia rodziny i prawa obojga rodziców do decydowania o sprawach dziecka) oraz zasadą pomocy państwa w zabezpieczeniu odpowiednich warunków socjalnych i zdrowotnych rodziny.

Jeszcze innym aktem prawnym zapewniającym ochronę dziecku jest Europejska Konwencja o Przystosowaniu Dzieci. Ma ona zastosowanie do dzieci, które w momencie przystosowania nie ukończyły 18 lat, nie zawarły związku małżeńskiego oraz nie są uznawane przez prawo za pełnoletnie.

Dokumentem na rzecz praw dziecka jest także Europejska Konwencja o Statusie Prawnym Dziecka Pozamałżeńskiego, która zrównuje w prawach dzieci małżeńskie i pozamałżeńskie.

Rodzina i dziecko są chronione w ustawodawstwie Unii Europejskiej. Prawny zapis ochrony rodziny i dziecka znajduje się w wyżej wymienionych aktach międzynarodowych oraz w konstytucjach poszczególnych państw członkowskich. Istnieją poza tym wspólnotowe akty wtórne dotyczące równego traktowania kobiet, które zwracają uwagę na konieczność pogodzenia życia zawodowego z rodzinnym oraz na szczególną ochronę kobiet w ciąży i w okresie macierzyństwa.

3. DIAGNOZA SYTUACJI RODZINY I DZIECKA W POWIECIE

Diagnoza sytuacji rodziny i dziecka w powiecie radomszczańskim została oparta na badaniu źródeł zastanych, tj. danych pozyskanych z instytucji i organizacji działających w powiecie bądź obejmujących zasięgiem działania jego mieszkańców, oraz analizie ankiet skierowanych do osób mających wpływ na kształt lokalnej polityki społecznej (m.in. starosty, burmistrzów i wójtów, radnych, naczelników wydziałów Starostwa Powiatowego, kierowników jednostek pomocy społecznej, przedstawicieli placówek oświatowo-wychowawczych, kulturalnych, służby zdrowia, policji, organizacji pozarządowych, kościoła) oraz mieszkańców powiatu. Diagnoza nie uwzględnia analizy SWOT, która w obszarze „Rodzina, dziecko i młodzież” została przeprowadzona z udziałem przedstawicieli samorządu powiatu podczas prac nad Strategią Integracji i Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Radomszczańskiego na lata 2011-2015.

3.1. SYTUACJA DEMOGRAFICZNA

Na koniec 2009 roku powiat radomszczański liczył 117.431 mieszkańców, w tym 59.968 kobiet, które stanowiły 51% ogółu ludności (na 100 mężczyzn przypadały 104 kobiety). Gęstość zaludnienia w powiecie wynosiła 81 osób na km². Dane szczegółowe w tym zakresie w odniesieniu do poszczególnych gmin powiatu przedstawia poniższa tabela.

Tabela 1. Ludność w poszczególnych gminach powiatu na koniec 2009 roku

lp.	nazwa jednostki	liczba ludności		gęstość zaludnienia (liczba osób na km ²)
		ogółem	kobiet	
1.	Radomsko miasto	48.590	25.469	953
2.	Kamieńsk	6.080	3.051	63
3.	Przedbórz	7.450	3.759	39
4.	Dobryczyce	4.245	2.157	83
5.	Gidle	6.480	3.204	56
6.	Gomunice	5.940	3.044	96
7.	Kobiele Wielkie	4.415	2.223	43
8.	Odrąb	4.754	2.424	45
9.	Lgota Wielka	4.412	2.245	70
10.	Ładzice	4.919	2.347	59
11.	Mysłowice	4.303	2.173	37
12.	Radomsko	5.538	2.797	64

13.	Wielgomłynny	4.790	2.371	39
14.	Żytno	5.515	2.704	28

Dane Głównego Urzędu Statystycznego.

Na koniec 2009 roku znaczna część ludności powiatu (41,4%) mieszkała w Radomsku, w którym gęstość zaludnienia była najwyższa (953 osoby na km²). W gminach miejsko-wiejskiej i wiejskich powiatu na 1 km² przypadało natomiast od 28 (Żytno) do 96 osób (Gomunice).

W latach 2007-2009 struktura wiekowa mieszkańców powiatu ulegała zmianom. W okresie tym miał miejsce spadek liczby dzieci i młodzieży oraz wzrost liczby osób starszych. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawiają poniższe tabele.

Tabela 2. Struktura wiekowa ludności powiatu w latach 2007-2009

	2007 r.	2008 r.	2009 r.
liczba osób w wieku przedprodukcyjnym	23.975	23.318	22.735
liczba osób w wieku produkcyjnym	73.330	73.331	73.365
liczba osób w wieku poprodukcyjnym	20.944	21.182	21.331
Ogółem	118.249	117.831	117.431

Dane Głównego Urzędu Statystycznego.

Tabela 3. Struktura wiekowa ludności poszczególnych gmin powiatu w 2009 roku

lp.	nazwa jednostki	liczba mieszkańców według wieku i w %		
		przedprodukcyjny	Produkcyjny	poprodukcyjny
1.	Radomsko miasto	8.734 (18%)	31.115 (64%)	8.741 (18%)
2.	Kamieńsk	1.293 (21,3%)	3.761 (61,9%)	1.026 (16,9%)
3.	Przedbórz	1.453 (19,5%)	4.612 (61,9%)	1.385 (18,6%)
4.	Dobryczyce	969 (22,8%)	2.626 (61,9%)	650 (15,3%)
5.	Gidle	1.192 (18,4%)	3.989 (61,6%)	1.299 (20%)
6.	Gomunice	1.199 (20,2%)	3.702 (62,3%)	1.039 (17,5%)
7.	Kobiele Wielkie	945 (21,4%)	2.735 (61,9%)	735 (16,6%)
8.	Kodrąb	976 (20,5%)	2.894 (60,9%)	884 (18,6%)
9.	Lgota Wielka	962 (21,8%)	2.705 (61,3%)	745 (16,9%)
10.	Ładzice	1.054(21,4%)	3.031 (61,6%)	834 (17%)
11.	Masłowice	837 (19,5%)	2.566 (59,6%)	900 (20,9%)
12.	Radomsko	1.132 (20,4%)	3.506 (63,3%)	900 (16,3%)
13.	Wielgomłynny	997 (20,8%)	2.847 (59,4%)	946 (19,7%)
14.	Żytno	992 (18%)	3.276 (59,4%)	1.247 (22,6%)

Dane Głównego Urzędu Statystycznego.

W latach 2007-2009 liczba mieszkańców powiatu zmniejszała się z roku na rok (ze 118.249 w 2007 r. do 117.431 w 2009 r.). Proces starzenia w największym stopniu dotyczył mieszkańców gmin Żytno, Masłowice i Gidle, w których na koniec 2009 roku osoby w wieku poprodukcyjnym stanowiły odpowiednio 22,6%, 20,9% i 20% ogółu ludności. Najlepiej pod tym względem wyglądała sytuacja w gminach Dobryczyce i Radomsko, w których udział seniorów w ogóle mieszkańców wynosił odpowiednio 15,3% i 16,3%.

Jeśli chodzi o osoby w wieku przedprodukcyjnym, największy ich udział w ogóle ludności odnotowano w gminach Dobryczyce (22,8%) i Lgota Wielka (21,8%), najmniejszy natomiast w mieście Radomsko i gminie Żytno (po 18%). Z kolei największy procent ludności w wieku produkcyjnym zamieszkiwało miasto i gminę Radomsko (odpowiednio 64% i 63,3%).

Generalnie na koniec 2009 roku liczba dzieci i młodzieży większości gmin powiatu przewyższała liczbę osób starszych. Niemniej jednak w gminach Gidle, Masłowice i Żytno osób w wieku poprodukcyjnym był nieco więcej, niż osób w wieku przedprodukcyjnym.

Wpływ na sytuację demograficzną w powiecie miały m.in. takie czynniki, jak kształtowany przez liczbę urodzeń żywych i zgonów przyrost naturalny oraz migracja, odbywająca się zarówno w ruchu wewnętrznym, jak i zagranicznym. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawiają poniższe tabele.

Tabela 4. Ruch naturalny ludności powiatu w latach 2007-2009

	2007 r.	2008 r.	2009 r.
liczba urodzeń żywych	1.135	1.234	1.167
liczba zgonów	1.466	1.414	1.468
przyrost naturalny	-331	-180	-301

Dane Głównego Urzędu Statystycznego.

Tabela 5. Ruch migracyjny ludności powiatu w latach 2007-2009

	2007 r.	2008 r.	2009 r.
saldo migracji w ruchu wewnętrznym	-151	-185	-58
saldo migracji w ruchu zagranicznym	-14	-28	1
saldo migracji ogółem	-165	-213	-57

Dane Głównego Urzędu Statystycznego.

W latach 2007-2009 zarówno liczba urodzeń żywych, jak i liczba zgonów w powiecie ulegały wahaniom. Kształtowany przez nie przyrost naturalny również ulegał wahaniom, będąc w latach 2007-2009 roku na poziomie ujemnym (odpowiednio -331, -180 i -301).

Na spadek liczby mieszkańców w powiecie, poza ujemnym przyrostem naturalnym, miał również wpływ ruch migracyjny. W analizowanym okresie saldo migracji było niekorzystne i ulegało zmianom, choć w roku 2009 było zdecydowanie mniejsze w stosunku do roku 2007 (ze -165 w 2007 r. poprzez -213 w 2008 r. do -57 w 2009 r.). W głównej mierze przyczyniło się do tego znacznie zmniejszenie się w 2009 roku ujemnego salda migracji w ruchu zagranicznym (do 1 z -28 w 2008 r.).

Biorąc pod uwagę powyższe dane i próbując dokonać prognozy ludności powiatu na najbliższe lata, należy zwrócić uwagę na dwie istotne, wcześniej odnotowane, kwestie. Pierwsza z nich dotyczy stale zmniejszającej się w powiecie liczby dzieci i młodzieży. Druga z kolei odnosi się do systematycznego wzrostu liczby osób starszych. W przyszłości ta ostatnia grupa będzie zasilana przez liczne obecnie grono osób w wieku produkcyjnym, które zakończą aktywność zawodową.

Powyższe tendencje demograficzne będą wymagały dostosowania usług społecznych do potrzeb zarówno dzieci i młodzieży, jak i seniorów. W przypadku tych pierwszych konieczne będzie dopasowanie oferty edukacyjno-wychowawczej, kulturalnej i sportowo-rekreacyjnej, tym drugim trzeba będzie natomiast udzielić stosownej pomocy materialnej i rzeczowej, ułatwić im korzystanie z usług medycznych, opiekuńczych i rehabilitacyjnych oraz różnorodnych form aktywnego spędzania czasu wolnego.

3.2. POMOC SPOŁECZNA RODZINIE I DZIECKU W GMINACH

Pomoc społeczną rodzinie i dziecku w gminach wchodzących w skład powiatu radomszczańskiego świadczy czternaście Ośrodków Pomocy Społecznej, w tym: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Kamieńsku, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Radomsku, Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Przedborzu oraz Gminne Ośrodki Pomocy Społecznej w Dobryszycach, Gidlach, Gomunicach, Kodrębie, Kobielach Wielkich, Lgocie Wielkiej, Ładzicach, Masłowicach, Radomsku, Wielgomłynach i Żytnie. Jednostki te realizują zadania wynikające m.in. z takich aktów prawnych, jak: ustawa o pomocy społecznej, ustawa o świadczeniach rodzinnych oraz ustawa o pomocy osobom uprawnionym do alimentów.

Poniższa tabela przedstawia dane dotyczące kwot wydatkowanych przez OPS-y na pomoc społeczną w 2009 roku.

Tabela 6. Środki finansowe wydatkowane przez OPS-y na pomoc społeczną w 2009 roku

lp.	nazwa jednostki	wysokość wydatków na pomoc społeczną w gminie ogółem (w zł)	wysokość wydatków na zadania własne(w zł)	wysokość wydatków na pomoc społeczną na 1 mieszkańca gminy (w zł)
1.	GOPS Dobryczyce	268.358	201.193	63,22
2.	GOPS Gidle	527.178	363.668	81,35
3.	GOPS Gomunice	376.229	283.582	63,34
4.	MOPS Kamieńsk	470.332	375.033	77,36
5.	GOPS Kodrąb	339.763	260.199	71,47
6.	GOPS Kobiełe Wielkie	304.253	238.044	68,91
7.	GOPS Lgota Wielka	220.248	176.732	49,92
8.	GOPS Ładzice	458.539	214.122	93,22
9.	GOPS Masłowice	337.737	249.846	78,49
10.	MGOPS Przedbórz	1.249.248	924.500	167,68
11.	GOPS Radomsko	490.948	389.524	88,65
12.	MOPS Radomsko	5.870.517	4.468.000	120,82
13.	GOPS Wielgomłyny	372.735	281.114	77,82
14.	GOPS Żytno	532.960	437.178	96,64

Dane Ośrodków Pomocy Społecznej w powiecie radomszczańskim.

Wielkość środków finansowych przeznaczonych w 2009 roku na pomoc społeczną w poszczególnych gminach powiatu radomszczańskiego była zróżnicowana. Największe wydatki na 1 mieszkańca poniesiono w miastach Przedbórz (167,68 zł na 1 mieszkańca) i Radomsko (120,82 zł na 1 mieszkańca) oraz w gminach Żytno (96,64 zł) i Ładzice (93,22 zł). Najniższe kwoty przeznaczono z kolei w gminie Lgota Wielka (49,92 zł).

Poniższa tabela przedstawia dane dotyczące liczby rodzin i przebywających w nich osób, objętych przez poszczególne OPS-y wsparciem z zakresu pomocy społecznej w 2009 roku.

Tabela 7. Rodziny i przebywające w nich osoby, objęte pomocą społeczną w gminach powiatu w 2009 roku

lp.	nazwa jednostki	liczba rodzin	liczba osób w rodzinach	udział liczby osób w rodzinach w ogólnej liczbie ludności gminy (w %)
1.	GOPS Dobryczyce	161	543	12,8
2.	GOPS Gidle	239	642	9,9
3.	GOPS Gomunice	204	613	10,3
4.	MOPS Kamieńsk	180	539	8,9
5.	GOPS Kodrąb	225	706	14,9

6.	GOPS Kobile Wielkie	213	740	16,8
7.	GOPS Łgota Wielka	134	484	11
8.	GOPS Ładzice	241	728	14,8
9.	GOPS Masłowice	206	675	15,7
10.	MGOPS Przedbórz	630	1.953	26,2
11.	GOPS Radomsko	241	773	14
12.	MOPS Radomsko	1.736	3.942	8,1
13.	GOPS Wielgomłyny	223	756	15,8
14.	GOPS Żytno	293	912	16,5

Dane Ośrodków Pomocy Społecznej w powiecie radomszczańskim.

Liczba rodzin i przebywających w nich osób objętych pomocą społeczną w poszczególnych gminach powiatu radomszczańskiego była podobnie zróżnicowana, jak wielkość środków finansowych przeznaczanych na pomoc społeczną. Największy odsetek osób korzystających ze wsparcia w 2009 roku odnotowano w gminach: Przedbórz (26,2%), Kobile Wielkie (16,8%) i Żytno (16,5%), a najmniejszy w miastach Radomsku (8,1%) i Kamieńsku (8,9%).

Generalnie liczba mieszkańców powiatu radomszczańskiego objętych pomocą społeczną w 2009 roku wyniosła 14.006, a ich udział w ogóle ludności 11,9%.

Uzupełnienie powyższych danych stanowią przedstawione w kolejnej tabeli informacje na temat typów rodzin objętych pomocą społeczną w gminach powiatu w 2009 roku.

Tabela 8. Typy rodzin objętych pomocą społeczną w gminach powiatu w 2009 roku

typy rodzin		liczba rodzin	liczba osób w rodzinach
Rodziny ogółem		5.019	18.224
o liczbie osób:	1	978	978
	2	1.271	2.542
	3	441	1.323
	4	893	3.572
	5	445	2.225
	6 i więcej	991	7.584
w tym: rodziny z dziećmi ogółem		2.229	11.482
o liczbie dzieci:	1	662	2.471
	2	796	3.862
	3	490	2.935
	4	162	1.152
	5	69	594
	6	34	290
	7 i więcej	16	178

Rodziny niepełne ogółem		716	3.145
o liczbie dzieci:	1	289	848
	2	233	1.082
	3	123	704
	4 i więcej	71	511
Rodziny emerytów i rencistów ogółem		1.086	3.072
o liczbie osób:	1	274	274
	2	417	834
	3	87	261
	4 i więcej	308	1.703

Dane Ośrodków Pomocy Społecznej w powiecie radomszczańskim.

Analiza struktury rodzin objętych pomocą społeczną w powiecie w roku 2009, wykazała, iż najliczniejszą grupę stanowiły rodziny dwuosobowe (1.271 rodzin). Znaczną grupę tworzyły rodziny, w skład których wchodziło sześć i więcej osób (991 rodzin), a także rodziny jednoosobowe (978 rodzin).

Odmienne wyglądała struktura beneficjentów biorąc pod uwagę poszczególne typy rodzin. W przypadku rodzin z dziećmi, największą grupę stanowiły rodziny posiadające dwoje dzieci (796 rodzin). Liczne grono reprezentowały rodziny posiadające jedno dziecko (662 rodziny), natomiast rodzin z trojgiem dzieci było 490. Jeśli chodzi o rodziny niepełne najliczniejszą grupą były rodziny posiadające jedno dziecko (289 rodzin), nieco mniejszą stanowiły rodziny z dwojgiem dzieci (233 rodzin). W przypadku rodzin emerytów i rencistów największe grupy beneficjentów tworzyły rodziny dwuosobowe (417 rodzin) oraz rodziny czterosobowe i większe (308 rodzin).

Najliczniejsze grono, wśród rodzin objętych wsparciem przez OPS, stanowiły charakteryzujące się niskim poziomem dochodów rodziny ubogie. Pochodzące z nich dzieci, z racji niedoborów materialnych w domu, korzystały ze wsparcia w formie dożywiania w szkołach. Diagnozę tę potwierdzają dane dotyczące najczęstszych powodów przyznawania pomocy społecznej w gminie, które za rok 2009 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 9. Najczęstsze powody przyznawania pomocy społecznej w gminach powiatu w 2009 roku

lp.	nazwa jednostki	ubóstwo	potrzeba ochrony macierzyństwa	bezrobocie	niepełnosprawność	długotrwała lub ciężka choroba	bezradność w spraw. opiekuń.-wych.	alkoholizm
1.	GOPS Dobryczyce	332	35	332	40	85	71	0
2.	GOPS Gidle	232	222	273	159	282	177	120

3.	GOPS Gomunice	224	59	378	106	62	113	6
4.	MOPS Kamieńsk	410	150	328	120	149	75	36
5.	GOPS Kodrąb	474	58	345	92	222	241	11
6.	GOPS Kobbiele Wielkie	544	33	188	179	73	43	143
7.	GOPS Lgota Wielka	447	198	242	178	56	83	15
8.	GOPS Ładzice	4	142	421	132	120	204	18
9.	GOPS Masłowice	86	30	275	53	114	86	0
10.	MGOPS Przedbórz	1570	120	920	77	713	52	34
11.	GOPS Radomsko	327	102	564	119	81	48	24
12.	MOPS Radomsko	3.583	117	2.639	1.482	471	1.908	322
13.	GOPS Wielgomłynny	541	190	279	199	397	140	57
14.	GOPS Żytno	65	304	298	177	333	89	25

Dane Ośrodków Pomocy Społecznej w powiecie radomszczańskim.

Najczęstszymi przyczynami przyznawania pomocy społecznej w gminach powiatu radomszczańskiego w 2009 roku były ubóstwo i bezrobocie. Liczba osób w rodzinach objętych wsparciem z tych powodów wyniosła odpowiednio 8.839 i 7.482, a ich udział w ogóle beneficjentów OPS-ów odpowiednio 63,1 i 53,4%. Ubóstwo stanowiło główną przyczynę udzielania pomocy w miastach: Radomsko (3.583 osób w rodzinach), Przedbórz (1570 osób), Kamieńsk (410 osób) oraz w gminach: Kobbiele Wielkie (544 osoby w rodzinach), Wielgomłynny (541 osób), Kodrąb (474 osoby), Lgota Wielka (447 osób), Dobryszycy (332 osoby), bezrobocie z kolei dominowało w gminach: Radomsko (564 osoby), Ładzice (421 osób), Gomunice (378 osób), Masłowice (275 osób) i Dobryszycy (na równi z ubóstwem 332 osoby).

Kolejnymi powodami świadczenia wsparcia były bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych (3.330 osób w rodzinach) oraz długotrwała lub ciężka choroba (3.158 osób) i niepełnosprawność (3.113 osób). Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych była trzecią przyczyną udzielania pomocy w mieście Radomsko (1.908 osób w rodzinach) oraz w gminach: Kodrąb (241 osób), Gomunice (113) i Dobryszycy (71 osób), zaś jako druga w gminie Ładzice (204 osoby). Z długotrwałą lub ciężką chorobą częściej niż z bezradnością zmagali się mieszkańcy Przedborza (713 osób) i Kamieńska (149 osób) oraz gmin Wielgomłynny (397 osoby), Masłowice (114), Dobryszycy (85), Radomsko (81) i Kobbiele

Wielkie (73). Warto podkreślić, że długotrwała lub ciężka choroba była problemem dominującym w gminie Żytno (333 osób) i Gidle (282 osoby). Natomiast problem niepełnosprawności był ważniejszym niż bezradność powodem świadczenia wsparcia w gminach Wielgomłyny (199 osób), Lgota Wielka (178 osób), Kobbiele Wielkie (179 osób), Żytno (177 osób), Radomsko (119 osób) oraz miastach Kamieńsk (120 osób) i Przedbórz (77 osób).

Powody przyznania pomocy społecznej w gminach powiatu wpływały na formę udzielanego przez OPS-y wsparcia. W 2009 roku najczęściej były nią: zasiłki celowe i w naturze, posiłek, którym obejmowano głównie dzieci, zasiłki okresowe, zasiłki stałe oraz usługi opiekuńcze. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 10. Formy wsparcia udzielanego najczęściej w gminach powiatu w 2009 roku

formy pomocy	liczba rodzin	liczba osób w rodzinach
zasiłek okresowy	1.998	5.784
zasiłek stały	798	1.196
zasiłki celowe i w naturze	3.335	9.145
posiłek	2.037	8.661
usługi opiekuńcze	346	414
praca socjalna	2.622	6.644

Dane Ośrodków Pomocy Społecznej w powiecie radomszczańskim.

W roku 2009 najczęściej świadczoną rodzinom formą pomocy był zasiłek celowy i w naturze (3.335 rodzin). Istotną formą wsparcia była także praca socjalna (2.622 rodziny). Sprowadzała się głównie do podejmowania działań mających na celu eliminowanie lub ograniczenie przyczyn niewydolności finansowej, przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, udzielania informacji, wskazówek i pomocy przy rozwiązywaniu trudnych spraw życiowych, świadczenia poradnictwa oraz współpracy z innymi podmiotami pomocy społecznej (np. PCPR, organizacje pozarządowe). Praca socjalna była również prowadzona w oparciu o kontrakt socjalny regulujący wzajemne zobowiązania, określone między pracownikiem socjalnym a klientem. W roku 2009 zawarto 166 kontraktów z 340 osobami.

Istotnymi formami wsparcia, którymi objęto rodziny powiatu radomszczańskiego, były pomoc w postaci posiłku (2.037 rodzin) i zasiłków okresowych (1.998 rodzin).

W ramach pracy socjalnej, jedynie w dwóch ośrodkach, pracownicy socjalni świadczyli poradnictwo specjalistyczne. W 2009 roku w Miejskim Ośrodku Pomocy

Społecznej w Kamieńsku objęto tą formą pomocy 9 rodzin (12 osób), zaś w Gminnym Ośrodku Pomocy Społecznej w Lgocie 69 rodzin (280 osób).

W ramach realizowanych zadań OPS-y przyznawały także świadczenia rodzinne. Dane szczegółowe w tym zakresie za 2009 rok przedstawia poniższa tabela.

Tabela 11. Świadczenia rodzinne przyznane w gminach powiatu w 2009 roku

rodzaj świadczenia	liczba przyznanych świadczeń
zasiłek rodzinny	155.786
dodatek do zasiłku z tytułu urodzenia dziecka	719
dodatek do zasiłku z tytułu opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego	6.251
dodatek do zasiłku z tytułu samotnego wychowywania dziecka i utraty prawa do zasiłku dla bezrobotnych	0
dodatek do zasiłku z tytułu samotnego wychowywania dziecka	6.063
dodatek do zasiłku z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego	6.809
dodatek do zasiłku z tytułu rozpoczęcia roku szkolnego	10.384
dodatek do zasiłku z tytułu podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania	18.122
dodatek do zasiłku z tytułu wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej	23.607
zasiłek pielęgnacyjny	29.473
świadczenie pielęgnacyjne	2.848
jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka	1.132
liczba przyznanych świadczeń rodzinnych ogółem	261.194
liczba rodzin, którym przyznano świadczenia rodzinne	14.076
wartość przyznanych świadczeń rodzinnych (w zł)	26.030.669,80

Dane Ośrodków Pomocy Społecznej w powiecie radomszczańskim.

W roku 2009 Ośrodki Pomocy Społecznej wypłacały głównie zasiłek rodzinny (155.786 świadczeń), który służy częściowemu pokryciu wydatków na utrzymanie dziecka. Istotne formy wsparcia stanowiły również: zasiłek pielęgnacyjny (29.473) oraz dodatki do zasiłku rodzinnego: z tytułu wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej (23.607), z tytułu podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania (18.122), z tytułu rozpoczęcia roku szkolnego (10.384) oraz z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego (6.803).

Warto dodać, że za osoby pobierające świadczenia pielęgnacyjne OPS-y opłacały składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe.

Świadczenia alimentacyjne stanowiły kolejną formę wsparcia świadczoną rodzinom przez OPS-y w gminach powiatu. Dane szczegółowe w tym zakresie za 2009 rok przedstawia poniższa tabela.

Tabela 12. Świadczenia alimentacyjne przyznane w gminach powiatu w 2009 roku

lp.	nazwa jednostki	liczba osób, którym decyzją przyznano świadczenia	liczba przyznanych świadczeń	wartość przyznanych świadczeń w zł
1.	GOPS Dobryszyce	36	406	110.400
2.	GOPS Gidle	64	628	154.609,04
3.	GOPS Gomunice	43	462	125.131
4.	MOPS Kamieńsk	40	421	103.720
5.	GOPS Kodrąb	48	549	182.070,97
6.	GOPS Kobile Wielkie	37	413	127.360
7.	GOPS Lgota Wielka	50	504	146.998,79
8.	GOPS Ładzice	38	441	134.296
9.	GOPS Masłowice	29	371	86.243
10.	MGOPS Przedbórz	77	924	239.790
11.	GOPS Radomsko	53	606	173.003,34
12.	MOPS Radomsko	556	6.810	2.133.411
13.	GOPS Wielgomłyny	13	22	64.709,20
14.	GOPS Żytno	48	516	156.960,32

Dane Ośrodków Pomocy Społecznej w powiecie radomszczańskim.

W roku 2009 przyznano 13.073 świadczeń alimentacyjnych (1.132 osobom), a łączna kwota wydatkowana na ten cel w powiecie radomszczańskim wynosiła 3.938.702,66 zł.

3.3. POMOC SPOŁECZNA RODZINIE I DZIECKU W POWIECIE

Pomoc społeczną rodzinie i dziecku na szczeblu powiatowym świadczy Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie. Jednostka ta, realizując zadania wynikające m.in. z ustawy o pomocy społecznej, zajmuje się organizacją opieki zastępczej i całodobowej dla dzieci oraz ich usamodzielnianiem.

Poniższa tabela przedstawia dane dotyczące kwot wydatkowanych przez PCPR na realizację zadań w latach 2007-2009.

Tabela 13. Środki finansowe wydatkowane przez PCPR na realizację zadań w latach 2007-2009

rodzaj wydatków	wielkość wydatków (w zł) w latach		
	2007 r.	2008 r.	2009 r.
na zadania własne powiatu	3.352.291,50	3.591.745,24	3.766.326,81
na zadania zlecone powiatowi	213.494,99	245.733,99	234.341,53
refundacja kosztów utrzymania dzieci z powiatu umieszczonych w rodzinach zastępczych poza powiatem	166.124 zł	165.041 zł	334.348 zł
refundacja kosztów utrzymania dzieci z powiatu umieszczonych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych poza powiatem	862.390 zł	798.046 zł	988.027 zł
z PFRON	1.528.604,29	1.474.849,66	918.956,80
wielkość dotacji z MPiPS-u	0	0	18.931,01
EFS	0	0	323.542,41
ogółem	6.122.904,78	6.275.415,89	6.584.473,56

Dane Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Radomsku.

Wysokość kwot przeznaczonych przez PCPR na wykonanie zadań w latach 2007-2009 zwiększała się z roku na rok. Wpływ na taki stan rzeczy miał m.in. wzrost kwot wydatkowanych na zadania własne powiatu. Warto przy tym podkreślić, iż z roku na rok spadała wielkość środków otrzymanych z Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (z 1.528.604,29 zł w 2007 r. do 918.956,80 zł w 2009 r.). Dotacje MPiPS-u oraz dofinansowanie z Europejskiego Funduszu Społecznego dotyczyły jedynie roku 2009.

W latach 2008-2009 na rodziny zastępcze w powiecie radomszczańskim przeznaczono większe środki finansowe niż w 2007 roku (odpowiednio 2.524.039 i 2.626.942 zł w stosunku do 2.299.651 zł). Dane szczegółowe na temat typów rodzin zastępczych funkcjonujących w powiecie w analizowanym okresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 14. Rodziny zastępcze w powiecie w latach 2007-2009

typ rodziny zastępczej	liczba rodzin			liczba dzieci umieszczonych w rodzinach		
	2007 r.	2008 r.	2009 r.	2007 r.	2008 r.	2009 r.
rodzina spokrewniona z dzieckiem	161	176	183	245	266	270
rodzina niespokrewniona z dzieckiem	23	26	23	37	38	35
rodzina zawodowa, wielodzietna niespokrewniona z dzieckiem	1	2	4	4	8	16

rodziny zawodowe niespokrewnione z dzieckiem o charakterze pogotowia rodzinnego	4	3	3	37	46	33
liczba rodzin i dzieci w rodzinach ogółem	189	207	213	323	358	354

Dane Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Radomsku.

W latach 2007-2009 liczba rodzin zastępczych w powiecie radomszczańskim rosła z roku na rok (ze 189 w 2007 r. poprzez 207 w 2008 r. do 213 w 2009 r.). Liczba zaś umieszczanych w nich dzieci ulegała wahaniom (z 323 w 2007 r. poprzez 358 w 2008 r. do 354 w 2009 r.). Wśród rodzin zastępczych dominowały rodziny spokrewnione z dzieckiem (mają one pierwszeństwo przy doborze rodziny dla dziecka), znacznie mniej funkcjonowało natomiast rodzin, które nie były spokrewnione z dzieckiem. Na terenie powiatu mieszkają także rodziny zawodowe, wielodzietne niespokrewnione z dzieckiem, których liczba, w latach 2007-2009 nieznacznie się zwiększyła (z 1 w 2007 do 4 rodzin w 2009). Ponadto opiekę nad dziećmi sprawują w powiecie rodziny zawodowe niespokrewnione z dzieckiem, mające charakter pogotowia rodzinnego. W latach 2007-2009 na terenie powiatu radomszczańskiego funkcjonowały odpowiednio 4, 3 i 3 takie rodziny mające pod opieką kolejno 37, 46 i 33 dzieci.

W latach 2007-2009 dzieci pochodzące z powiatu radomszczańskiego były również umieszczane w rodzinach zastępczych funkcjonujących poza jego terenem. W 2007 roku w rodzinach tych umieszczono 15 dzieci z powiatu, w 2008 roku 20 dzieci, a w 2009 roku 37 dzieci.

Dziecku pozbawionemu częściowo lub całkowicie opieki rodzicielskiej zapewnia się również opiekę i wychowanie w placówce opiekuńczo-wychowawczej typu interwencyjnego, rodzinnego i socjalizacyjnego. Dziecko może zostać umieszczone zarówno w placówce opiekuńczo-wychowawczej właściwej dla jego miejsca zamieszkania, jak również działającej w innym powiecie. W tym drugim wypadku powiat właściwy ze względu na miejsce zamieszkania dziecka ponosi wydatki na jego utrzymanie na podstawie porozumienia zawartego z powiatem prowadzącym placówkę. Dane szczegółowe dotyczące dzieci z powiatu radomszczańskiego umieszczonych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych w latach 2007-2009 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 15. Dzieci z powiatu umieszczone w placówkach opiekuńczo-wychowawczych w latach 2007-2009

	2007 r.	2008 r.	2009 r.
liczba dzieci umieszczonych w placówkach w powiecie	0	0	0
liczba dzieci umieszczonych w placówkach poza powiatem	45	44	47
liczba dzieci ogółem	45	44	47

Dane Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Radomsku.

W latach 2007-2009 liczba dzieci z powiatu radomszczańskiego umieszczonych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych nieznacznie się zmieniała (z 45 w 2007 r. poprzez 44 w 2008 r. do 47 w 2009 r.). Wszystkie dzieci umieszczane były w placówkach funkcjonujących poza powiatem radomszczańskim.

Jak już wspomniano, pełnoletnim wychowankom rodzin zastępczych i placówek opiekuńczo-wychowawczych udzielana jest pomoc mająca na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem. Wsparcie to polega na: pracy socjalnej, wyznaczeniu opiekuna osoby usamodzielniającej się, opracowaniu indywidualnego programu usamodzielnienia się, udzieleniu pomocy w znalezieniu zatrudnienia, przeprowadzeniu wywiadu środowiskowego, przyznaniu pomocy na usamodzielnienie, na kontynuowanie nauki, na zagospodarowanie oraz na pobyt w mieszkaniu chronionym, udzieleniu pomocy w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych oraz zapewnieniu mieszkania chronionego dla pełnoletnich wychowanków opuszczających rodziny zastępcze lub placówki opiekuńczo-wychowawcze, którzy z różnych względów nie mogą powrócić do domów rodzinnych.

Dane szczegółowe dotyczące dzieci usamodzielnianych z powiatu radomszczańskiego w latach 2007-2009 przedstawia poniższa tabela.

Tabela 16. Dzieci usamodzielniane w powiecie w latach 2007-2009

	2007 r.	2008 r.	2009 r.
liczba dzieci usamodzielnianych z rodzin zastępczych	104	101	89
liczba dzieci usamodzielnianych z placówek opiekuńczo-wychowawczych	23	21	20
liczba dzieci ogółem	127	122	109

Dane Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Radomsku.

W latach 2007-2009 liczba dzieci usamodzielnianych sukcesywnie się zmniejszała (ze 127 w 2007 r. poprzez 122 w 2008 r. do 109 w 2009 r.). Wysokość środków przeznaczonych na pomoc dzieciom usamodzielnionym zmieniała się w poszczególnych

latach (w 2007 r. – 609.095 zł, w 2008 r. – 553.780 zł, w 2009 r. – 587.271 zł). Zdecydowana większość dzieci usamodzielnianych opuszczała rodziny zastępcze.

Poniższa tabela przedstawia dane szczegółowe dotyczące form wsparcia udzielonego dzieciom usamodzielnianym w latach 2007-2009.

Tabela 17. Formy wsparcia udzielonego dzieciom usamodzielnianym w powiecie w latach 2007-2009

formy pomocy	liczba dzieci usamodzielnianych w latach		
	2007 r.	2008 r.	2009 r.
pomoc pieniężna na usamodzielnienie	10	12	18
pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki	113	107	104
pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej	4	3	9

Dane Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Radomsku.

Najczęstszą formą wsparcia udzieloną dzieciom usamodzielnianym w powiecie radomszczańskim w latach 2007-2009 była pomoc pieniężną na kontynuowanie nauki. Liczba dzieci nią objętych w latach 2007-2009 ulegała stopniowemu zmniejszeniu się (ze 113 w 2007 r. do 104 w 2009 r.). Istotne formy wsparcia stanowiły również pomoc pieniężna na usamodzielnienie oraz pomoc na zagospodarowanie w formie rzeczowej. Pierwszą z nich w kolejnych latach objęto 10, 12 i 18 osób, a drugą odpowiednio 4, 3 i 9 osób.

3.4. SYTUACJA MIESZKANIOWA RODZIN

W latach 2007-2009 liczba mieszkań w powiecie radomszczańskim systematycznie rosła (z 41.256 w 2007 r. do 41.672 w 2009 r.). Zwiększała się tym samym liczba izb (ze 151.700 w 2007 r. do 153.871 w 2009 r.) i powierzchnia użytkowa mieszkań (z 2.981.776 m² w 2007 r. do 3.039.135 m² w 2009 r.). Nieznacznie wzrosła przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania (z 72,3 m² w 2007 r. do 72,9 m² w 2009 r.) i przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę (z 25,2 m² w 2007 r. do 25,9 m² w 2009 r.). Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 18. Zasoby mieszkaniowe powiatu w latach 2007-2009

	2007 r.	2008 r.	2009 r.
liczba mieszkań	41.256	41.490	41.672
liczba izb	151.700	152.923	153.871

powierzchnia użytkowa mieszkań (w m ²)	2.981.776	3.013.369	3.039.135
przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania (w m ²)	72,3	72,6	72,9
przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę (w m ²)	25,2	25,6	25,9

Dane Głównego Urzędu Statystycznego.

W latach 2007-2009 liczba nowo oddanych mieszkań ulegała wahaniom (z 272 w 2007 r. poprzez 291 w 2008 r. do 216 w 2009 r.). Tym samym, zmieniała się liczba nowych izb oddanych do użytkowania (odpowiednio z 1.471 w 2007 r. poprzez 1.523 w 2008 r. do 1.104 w 2009 r.) i powierzchnia użytkowa mieszkań (odpowiednio z 37.009 m² w 2007 r. poprzez 39.430 m² w 2008 r. do 29.535 m² w 2009 r.). Jeśli chodzi o budownictwo niemieszkalne, w analizowanym okresie oddano do użytkowania odpowiednio 88, 133, 106 budynków o powierzchni użytkowej odpowiednio 32.834, 111.968, 71.339 m². Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 19. Nowo oddane mieszkania i budynki niemieszkalne w powiecie w latach 2007-2009

	2007 r.	2008 r.	2009 r.
liczba nowych mieszkań oddanych do użytkowania	272	291	216
liczba nowych izb oddanych do użytkowania	1.471	1.523	1.104
powierzchnia użytkowa oddanych mieszkań (w m ²)	37.009	39.430	29.535
liczba nowych budynków niemieszkalnych oddanych do użytkowania	88	133	106
powierzchnia użytkowa budynków niemieszkalnych oddanych do użytkowania (w m ²)	32.834	111.968	71.339

Dane Głównego Urzędu Statystycznego.

Gospodarstwom domowym, które ze względu na swoją trudną sytuację ekonomiczną nie są w stanie pokrywać całości kosztów związanych z utrzymaniem mieszkania, wypłacane są dodatki mieszkaniowe. Jest to forma pomocy świadczona przez gminy, a realizowana przez Ośrodki Pomocy Społecznej bądź Urzędy Gmin. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 20. Dodatki mieszkaniowe przyznane w gminach powiatu w latach 2007-2009

	2007 r.	2008 r.	2009 r.
liczba przyznanych dodatków mieszkaniowych	16.551	12.660	10.317
wartość przyznanych dodatków mieszkaniowych (w zł)	1.773.137	1.365.094	1.188.986

Dane Głównego Urzędu Statystycznego.

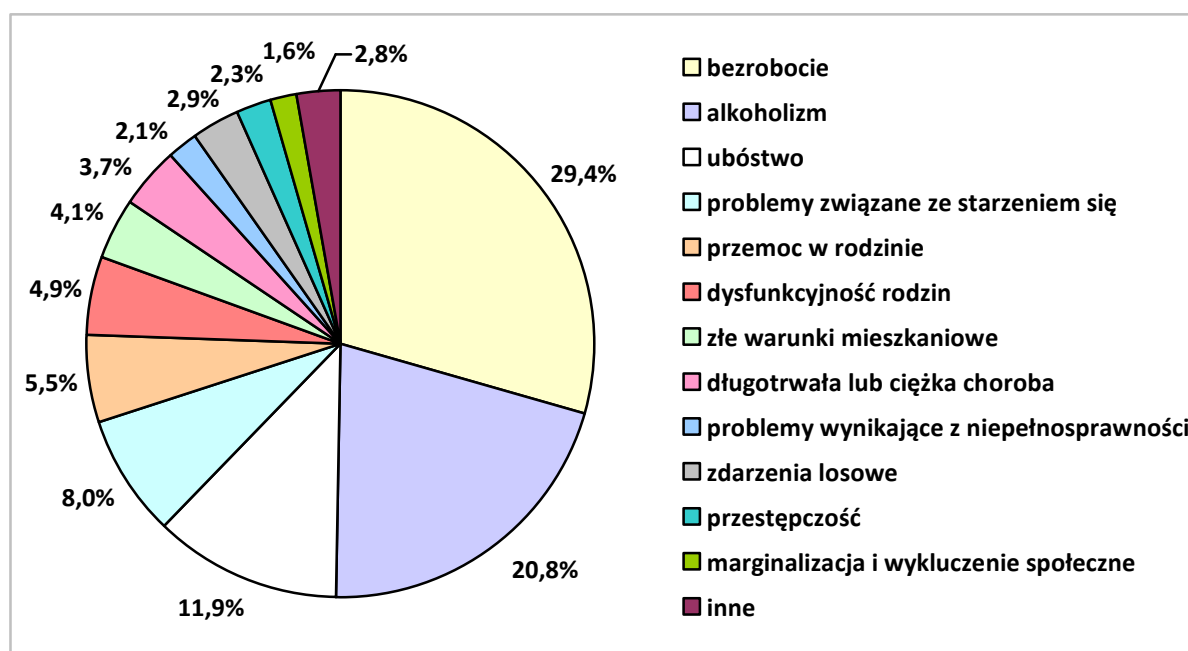
Liczba przyznanych dodatków mieszkaniowych w powiecie w 2009 roku była znacznie niższa niż w latach 2007-2008 (10.317 w stosunku do odpowiednio 16.551 i 12.660). Tym samym zmieniała się również wysokość kwot przeznaczonych na ten cel (z 1.773.137 zł w 2007 r. poprzez 1.365.094 zł w 2008 r. do 1.188.986 zł w 2009 r.).

3.5. SYTUACJA RODZINY I DZIECKA W ŚRODOWISKU LOKALNYM

Analiza sytuacji rodziny i dziecka w środowisku lokalnym została dokonana na podstawie badań ankietowych przeprowadzonych wśród osób mających wpływ na kształt lokalnej polityki społecznej (m.in. burmistrzów i wójtów, radnych, naczelników wydziałów Starostwa Powiatowego, kierowników jednostek pomocy społecznej, przedstawicieli placówek oświatowo-wychowawczych, kulturalnych, służby zdrowia, policji, organizacji pozarządowych, kościoła) oraz mieszkańców powiatu. Do analizy przedłożono w sumie 198 wypełnionych anonimowo ankiet, w których badani odnieśli się do wybranych zagadnień dotyczących sytuacji rodziny i dziecka w gminie.

W pierwszej kolejności poproszono przedstawicieli środowiska lokalnego o wskazanie problemów, które najczęściej dotyczą mieszkańców powiatu. Szczegóły w tym zakresie przedstawia poniższy wykres.

Wykres 1. Problemy najczęściej dotykające mieszkańców powiatu

Dane z badań ankietowych przeprowadzonych w środowisku lokalnym.

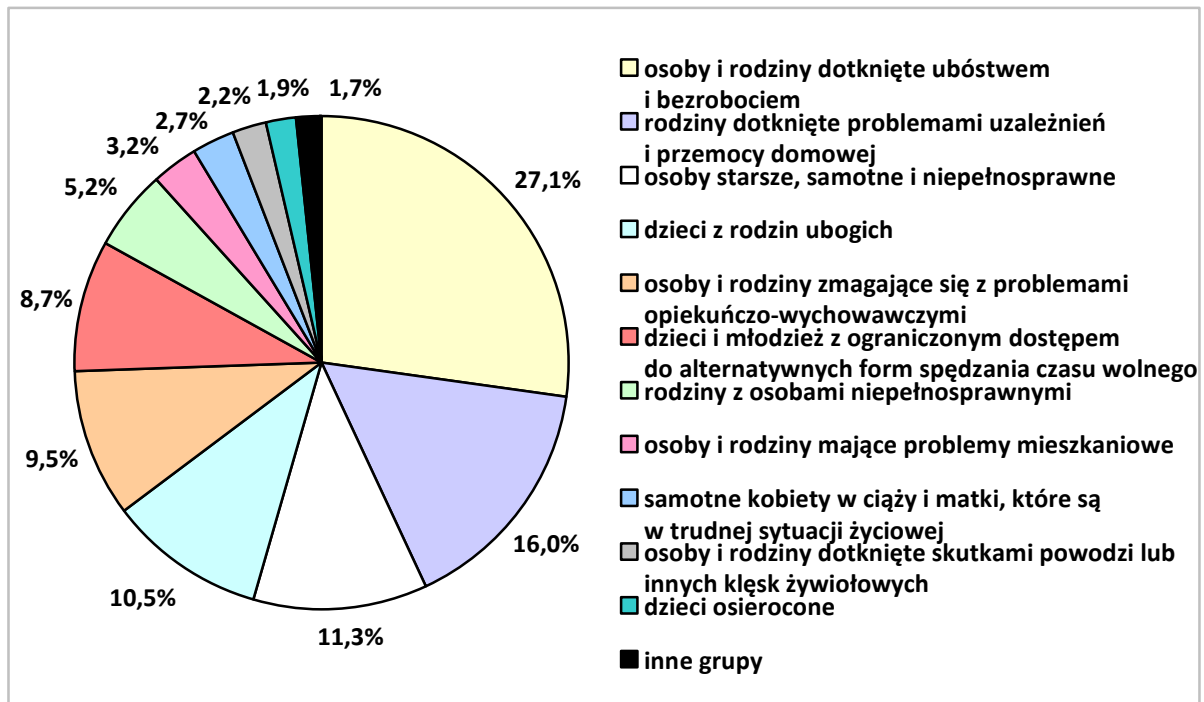
Do problemów, które najczęściej dotykają mieszkańców powiatu, respondenci zaliczyli bezrobocie (29,4%) oraz będące jego konsekwencją ubóstwo (11,9%). Prawie wszyscy spodziewają się intensyfikacji problemu w najbliższej przyszłości. Jedyne pojedyncze głosy wskazywały na to, że negatywne zjawisko można by ograniczyć wskutek intensywnych działań władz lokalnych.

Ważkim problemem w środowisku lokalnym jest także alkoholizm – dostrzegany przez jedną piątą respondentów.

Dysfunkcyjność rodzin oraz występująca w nich przemoc to także często wskazywane kłopoty mieszkańców (wymieniło je odpowiednio 4,9% oraz 5,5% badanych). Zwraca także uwagę problem starzenia się społeczeństwa, dostrzegany przez 8% ankietowanych. W dalszej kolejności respondenci wymienili m.in. złe warunki mieszkaniowe (4,1%) oraz długotrwałą lub ciężką chorobę (3,7%). Nieliczni upatrywali problemu w sytuacji osób niepełnosprawnych, przestępczości oraz w losowych zdarzeniach (po ok. 2%).

Odpowiadając na następne pytanie, ankietowali podali kategorie osób i grup, które najbardziej odczuwają skutki problemów społecznych występujących w powiecie. Uzyskane odpowiedzi przedstawia poniższy wykres.

Wykres 2. Kategorie osób i grup najbardziej odczuwających skutki problemów społecznych występujących w powiecie

Dane z badań ankietowych przeprowadzonych w środowisku lokalnym.

Najwięcej badanych stwierdziło, że grupą, która najbardziej odczuwa skutki problemów społecznych w powiecie, są osoby i rodziny dotknięte bezrobociem oraz ubóstwem (27,1%). W dalszej kolejności ankietowani dostrzegli sytuację rodzin dotkniętych problemami uzależnień i przemocy domowej (16%). Odpowiednio 11,3% oraz 10,5% wskazało, że są to osoby starsze, samotne i niepełnosprawne oraz dzieci z rodzin ubogich. W zbliżonym wymiarze wskazywano również na osoby i rodziny borykające się z problemami opiekuńczo-wychowawczymi oraz dzieci i młodzież z ograniczonym dostępem do alternatywnych form spędzania czasu wolnego (odpowiednio 9,5% i 8,7%). Zdaniem respondentów z ciężarem problemów społecznych zmagają się także rodziny z osobami niepełnosprawnymi (5,2%), rodziny borykające się z warunkami lokalowymi (3,2%), a także samotne kobiety w ciąży i matki, osoby bądź rodziny dotknięte skutkami klęski żywiołowej i dzieci osierocone (po ok. 2%).

Największe trudności w funkcjonowaniu rodzin w powiecie

W trakcie badań ankietowani wypowiedzieli się również na temat największych trudności w funkcjonowaniu rodzin. Zdecydowana większość odpowiedzi wskazywała bezrobocie jako zjawisko dominujące. Wśród częściej udzielanych odpowiedzi pojawiały się

także: ubóstwo rodzin oraz niskie zarobki i złe warunki mieszkaniowe. Według badanych przeszkody w prawidłowym funkcjonowaniu rodzin stanowią także dotyczące mieszkańców patologie społeczne, wśród nich najczęściej wymieniane uzależnienia i przemoc w rodzinie. I tym razem respondenci zauważyli problemy wynikające z rozłąki rodzin w związku z poszukiwaniem i podejmowaniem pracy za granicą. Ponadto zwrócili uwagę na problemy opiekuńczo-wychowawcze, utrudniony dostęp do wsparcia specjalistycznego oraz trudności komunikacyjne.

Bariery i problemy, które ograniczają możliwości prawidłowego funkcjonowania dzieci i młodzieży w powiecie

W kolejnym pytaniu poproszono badanych o wskazanie barier i problemów, które w sposób najistotniejszy ograniczają możliwości prawidłowego funkcjonowania dzieci i młodzieży w powiecie. W odpowiedziach ankietowani najczęściej wymieniali ograniczony dostęp do alternatywnych form spędzania czasu wolnego, w tym do zajęć pozalekcyjnych, świetlic, obiektów sportowo-rekreacyjnych, dóbr kultury. Wspominali o problemach, z którymi zmagają się rodziny, a które rzutują na sytuację dziecka, tj. o ubóstwie, bezrobociu, dysfunkcjach opiekuńczo-wychowawczych, alkoholizmie, przemocy w rodzinie. Podnosili również problem uzależnień wśród młodzieży oraz występujących jeszcze ograniczeń w dostępie do Internetu.

Instytucje i organizacje działające w powiecie, które mogą przyczynić się do zniwelowania lokalnych problemów społecznych

W następnym pytaniu poproszono ankietowanych o podanie instytucji i organizacji działających w powiecie, które mogą w największym stopniu przyczynić się do zniwelowania lokalnych problemów społecznych. Wśród nich badani najczęściej wskazywali: Ośrodki Pomocy Społecznej, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie, Powiatowy Urząd Pracy, Starostwo Powiatowe i urzędy gmin, Poradnię Psychologiczno-Pedagogiczną, placówki oświatowo-wychowawcze i kulturalne, gminne świetlice i punkty konsultacyjne. Ponadto respondenci podkreślali znaczenie policji, ośrodków zdrowia, sądu rejonowego, kuratorów sądowych, kościoła, klubów sportowych oraz różnorodnych fundacji i stowarzyszeń, działających m.in. na rzecz osób niepełnosprawnych i uzależnionych.

Na czym powinny się skupić instytucje i organizacje działające w powiecie?

Niejako w uzupełnieniu poprzedniego pytania, w kolejnym ankietowani wskazywali najistotniejsze pola działania instytucji i organizacji funkcjonujących w powiecie. W opinii

badanych powinny się one skupić przede wszystkim na społecznej ochronie rodzin najuboższych (i pochodzących z nich dzieci; w ich przypadku najczęściej podkreślano potrzebę zwiększenia dostępu do alternatywnych form spędzania czasu wolnego), aktywizacji osób bezrobotnych oraz dostosowaniu kierunków kształcenia do potrzeb rynku pracy. Ważną płaszczyzną działalności instytucji i organizacji powinna być również pomoc osobom niepełnosprawnym (tak w zakresie rehabilitacji społecznej, jak i zawodowej) oraz starszym.

Zdaniem respondentów szczególną uwagę należy zarazem zwrócić na wsparcie rodzin zmagającymi się na co dzień z dysfunkcjami opiekuńczo-wychowawczymi oraz różnego rodzaju patologiami (np. alkoholizmem i przemocą domową). Nie należy również zapominać o pobudzaniu środowisk o niskim statusie społecznych, które są zagrożone wykluczeniem społecznym. W opinii badanych należy dołożyć wszelkich starań, by pomoc udzielania powyższym grupom (np. w formie pracy socjalnej, wsparcia finansowego, rzeczowego czy specjalistycznego), miała charakter interdyscyplinarny i skoordynowany.

Wskazując pola działalności instytucji i organizacji w powiecie, respondenci podkreślali również konieczność powiększania zasobów mieszkaniowych, likwidowania barier komunikacyjnych, rozszerzenia poradnictwa psychologicznego i prawnego oraz utrzymania poczucia wspólnoty mieszkańców. W opinii badanych bardzo ważną sprawą dla realizacji działań jest skuteczne pozyskiwanie środków finansowych z zewnątrz, m.in. z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej.

3.6. DZIECKO I RODZINA WSPIERANI PRZEZ PORADNIĘ PSYCHOLOGICZNO-PEDAGOGICZNĄ

Dzieci i młodzież z terenów powiatu radomszczańskiego objęte są wsparciem Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Radomsku. Poradnia wspomaga wszechstronny rozwój dzieci i młodzieży, efektywność uczenia się, nabywania i rozwijania umiejętności negocjacyjnego rozwiązywania konfliktów i problemów. Do innych zadań Poradni należy m.in.: wczesna interwencja i wspomaganie rozwoju dziecka od urodzenia do 7 roku życia, udzielanie pomocy dzieciom i młodzieży niepełnosprawnej, profilaktyka uzależnień i innych problemów dzieci i młodzieży, terapia zaburzeń rozwojowych i zachowań dysfunkcyjnych, pomoc uczniom w dokonywaniu wyboru kierunku kształcenia, zawodu i planowaniu kariery zawodowej, prowadzenie edukacji prozdrowotnej wśród uczniów, rodziców i nauczycieli, pomoc rodzicom i nauczycielom w diagnozowaniu i rozwijaniu potencjalnych możliwości oraz mocnych stron uczniów, wspomaganie wychowawczej i edukacyjnej funkcji zarówno rodziny jak i szkoły. Teren działania Poradni obejmuje Radomsko, Przedbórz, Kamieńsk,

Dobryczyce, Gidle, Żytno, Ładzice, Lgota Wielka, Gomunice, Kodrąb. W roku szkolnym 2008/2009, w zakresie działalności diagnostycznej Poradnia przeprowadziła 910 diagnoz psychologicznych, 913 pedagogicznych, 485 logopedycznych i 354 lekarskich. Ponadto placówka wydała 284 orzeczenia, wśród których najwięcej (126) dotyczyło potrzeby indywidualnego nauczania.

Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna opiniowała w 1.149 sprawach, wśród których najwięcej dotyczyło: objęcia dziecka pomocą psychologiczno-pedagogiczną w szkole lub placówce (316 opinii), dostosowania wymagań edukacyjnych wynikających w programie nauczania do indywidualnych potrzeb edukacyjnych ucznia (309 opinii), objęcia dziecka pomocą psychologiczno-pedagogiczną w przedszkolu (114 opinii), dostosowania warunków i formy egzaminu gimnazjalnego do indywidualnych potrzeb ucznia (76 opinii), dostosowania warunków i formy sprawdzianu przeprowadzonego w ostatnim roku nauki w szkole podstawowej do indywidualnych potrzeb ucznia (48 opinii).

Generalnie Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Radomsku objęła wsparciem, w roku szkolnym 2008/2009, 1.513 dzieci i młodzieży.

3.7. PRZESTĘPCZOŚĆ WŚRÓD NIELETNICH

Według danych Komendy Powiatowej Policji w Radomsku, w 2009 roku w powiecie radomszczańskim stwierdzono 3.303 przestępstwa, z których 260 zostało popełnionych przez osoby nieletnie. Najwięcej z nich – 49 – dotyczyło przestępstw narkotykowych, na kolejnym miejscu znalazły się kradzieże cudzej rzeczy – 28 przypadków. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 21. Przestępstwa popełnione w powiecie przez nieletnich w 2009 roku

kategoria przestępstwa	liczba przestępstw
uszczerbek na zdrowiu	18
bójka i pobicie	11
kradzież cudzej rzeczy	28
kradzież z włamaniem	9
przestępstwa rozbójnicze	20
uszkodzenia mienia	16
przestępstwo narkotykowe	49

Dane Komendy Powiatowej Policji w Radomsku.

3.8. ZASOBY WSPIERAJĄCE RODZINĘ I DZIECKO W POWIECIE

W powiecie radomszczańskim funkcjonują różnorodne instytucje i organizacje mające w orbicie swoich zainteresowań rodzinę i dziecko. W obszarze wychowania i edukacji działa 89 placówek oświatowo-wychowawczych, w tym: 23 przedszkola, 28 szkół podstawowych, 9 szkół gimnazjalnych, 13 szkół ponadgimnazjalnych, 15 zespołów szkolno-gimnazjalnych oraz 1 zespół szkolno-przedszkolny. Ponadto w Radomsku działa Publiczny Żłobek oraz Specjalny Ośrodek Szkolno Wychowawczy, w skład którego wchodzi Szkoła Podstawowa Specjalna, Gimnazjum Specjalne, Zasadnicza Szkoła Zawodowa Specjalna i Szkoła Specjalna Przysposabiająca do Pracy.

Gminy powiatu prowadzą działalność kulturalną dzięki takim ośrodkom jak: Gminny Ośrodek Kultury w Gidlach (w ramach GOK-u funkcjonują Świetlice Wiejskie w Ciężkowicach, Gowarzowie, Ludwikowie, Pławnie i Włynicach), Gminny Ośrodek Kultury i Sportu w Kobielach Wielkich, Miejski Dom Kultury w Przedborzu, Miejski Dom Kultury w Radomsku, Gminny Ośrodek Kultury w Wielgomłynach oraz Gminny Ośrodek Kultury w Żytnie. Atrakcją turystyczną w powiecie radomszczańskim są muzea. W Radomsku mieści się Muzeum Regionalne, w Przedborzu zaś Muzeum Ludowe. W każdej gminie powiatu dzieci i młodzież mają możliwość korzystania z bibliotek, których łącznie jest czternaście oraz czternaście filii i punkt biblioteczny ze świetlicą wiejską w Wąglieniu (gm. Gomunice).

Koordinacją działań w zakresie krzewienia kultury fizycznej i sportu wśród dzieci i młodzieży oraz dorosłych mieszkańców miasta Radomsko zajmuje się Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji w Radomsku. Poszczególne zadania realizuje w oparciu o własną infrastrukturę sportowo-rekreacyjną, w składzie której znajdują się: kryta pływalnia, siłownia, solarium, sauna, korty tenisowe, basen odkryty, OWS „Fryszerka”. MOSiR jest inicjatorem wielu imprez sportowo-rekreacyjnych, których celem jest promocja aktywnego wypoczynku zarówno dla dzieci i młodzieży, jak i osób dorosłych. Największą popularnością cieszą się coroczne imprezy typu: „Zima w mieście”, „Lato w mieście”, Radomszczańska Liga Mini Piłki Nożnej, Amatorska Liga Piłki Siatkowej, Halowe Mistrzostwa Radomska – piątek piłkarskich, Zawody Łucznicze i wiele innych.

Na infrastrukturę sportowo-rekreacyjną powiatu składają się również takie obiekty, jak: 7 hal sportowych (w Dobryszycach, Gomunicach, Kodrębie, Przedborzu, Wielgomłynach i Radomsku), 22 sale gimnastyczne i sportowe (w Dobryszycach, Gomunicach, Kobielach Wielkich, Ładzicach, Przedborzu, Radomsku i Żytnie), boiska sportowe i kompleksy boisk „Orlik”, m.in. w Kamieńsku, Przedborzu, Stadiony Sportowe (Radomsko i Żytno) i Skatepark w Radomsku. Działalność sportową w powiecie radomszczańskim prowadzoną także 23

uczniowskie kluby sportowe. W klubach tych uprawiane są różnorodne dyscypliny sportowe, tj. piłka nożna, piłka siatkowa, koszykówka, tenis stołowy, tenis ziemny, akrobatyka sportowa i karate

Jeśli chodzi o wypoczynek, to powiat dysponuje, prężnie rozwijającą się bazą noclegową i gastronomiczną. Turyści mogą skorzystać z oferty agroturystyki, choć ilość pojedynczych gospodarstw jest niewielka, tj. 9. W powiecie znajduje się także 10 obiektów zakwaterowania zbiorowego (hotele, motel, schroniska). O atrakcyjności powiatu decydują m.in. sąsiedztwo Przedborskiego Parku Krajobrazowego, Rezerwatu Cisów, liczne kompleksy leśne, rzeki, a także szlaki turystyczne łączące większość gmin. Szczególne zainteresowanie wśród turystów wzbudzają rezerваты i pomniki przyrody. Perełką powiatu radomszczańskiego jest najdłuższy w centralnej Polsce kompleks narciarski Góra Kamieńsk. Ponadto na górze Kamieńsk istnieje nowoczesna elektrownia wiatrowa, a także 42 km tras rowerowych.

Wśród licznych zabytkowych obiektów architektury sakralnej i świeckiej ziemi radomszczańskiej na uwagę zasługują m.in.: zabytkowe zespoły klasztorne: Paulinów w Gidlach, Dominikanów w Wielgomłynach i Franciszkanów w Radomsku; murowane budowle sakralne, w tym pokartuzjański kościół p.w. Matki Boskiej Bolesnej w Gidlach, kościół p.w. św. Szymona i Judy Apostołów w Dmeninie i kościół św. Jadwigi Śląskiej w Kodrębie; zabytkowe zespoły pałacowo-parkowe i ich relikty w Chełmnie, Maluszynie i Pławnie; dawny zbór ariański w Solniczce oraz relikty zamku kazimierzowskiego i średniowiecznych murów miejskich w Przedborzu.

Nieocenionym walorem turystycznym jest Przedborski Park Krajobrazowy posiadający ciekawe szlaki turystyczne, ścieżki edukacyjno-dydaktyczne, tereny przeznaczone dla rowerzystów i pieszych, a czystość wód Czarnej Włoszczowskiej i Pilicy wpływa na rozwój kajakowego ruchu turystycznego. Na dziedzictwo kulturowe parku składają się skromne zasoby architektury oraz kultura ludowa.

Pomoc społeczną rodzinom i dzieciom w powiecie świadczy czternaście Ośrodków Pomocy Społecznej, w tym: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Kamieńsku, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Radomsku, Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Przedborzu, Gminne Ośrodki Pomocy Społecznej: w Dobryszycach, Gidlach, Gomunicach, Kodrębie, Kobielach Wielkich, Lgocie Wielkiej, Ładzicach, Masłowicach, Radomsku, Wielgomłynach i Żytnie oraz Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Radomsku. Ponadto pomoc świadczą inne jednostki środowiskowe, jak i instytucjonalne. Do tych placówek, które obok Ośrodków Pomocy Społecznej udzielają wsparcia rodzinom w gminach powiatu, należą:

Świetlica Wiejska (Wąglin 15 gm. Gomunice), Świetlica Środowiskowa (Piaszczyce gm. Gomunice), Świetlica Środowiskowa (Kocierzowy gm. Gomunice), Środowiskowy Dom Samopomocy (Krępa, gm. Lgota Wielka), Regionalny Ośrodek Pomocy (Graby, gm. Gidle), Towarzystwo Przyjaciół Dzieci Koło Pomocy Dzieciom i Młodzieży Niepełnosprawnej Ruchowo (Radomsko), Ośrodek Wspierania Rodziny (Radomsko) oraz Środowiskowy Dom Samopomocy (Radomsko).

Na infrastrukturę socjalną wspierającą rodzinę i dziecko, a prowadzoną przez powiat radomszczański lub organizacje pozarządowe, którym samorząd powiatowy zlecił prowadzenie jednostki, składają się, obok Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Radomsku, Warsztaty Terapii Zajęciowej prowadzone przez Chrześcijańskie Stowarzyszenie Dobroczynne Oddział Terenowy w Radomsku.

W PCPR mieszkańcy powiatu mogą uzyskać pomoc ze strony: prawnika, pracownika socjalnego, psychologa i pedagoga. W oparciu o ustawę o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie PCPR realizuje Zajęcia Korekcyjno-Edukacyjne dla Sprawców Przemocy. W roku 2009 PCPR realizowało projekt pn. „Rozwój systemu opieki nad dzieckiem i rodziną w powiecie radomszczańskim”. W ramach projektu prowadzono poradnictwo dla rodzin zastępczych, adopcyjnych, naturalnych oraz usamodzielniających się wychowanków rodzin zastępczych i placówek, zorganizowano grupę wsparcia dla rodzin zastępczych, przeprowadzono szkolenia dla rodzin zastępczych zawodowych i niespokrewnionych połączone z zajęciami integracyjnymi dla dzieci.

Warto dodać, że w powiecie funkcjonują również takie jednostki wsparcia środowiskowego i instytucjonalnego, jak: Centrum Pomocy Bliźniemu MONAR – MARKOT i działający w jego ramach Dom dla Osób Starszych, Dom dla Bezdomnych prowadzony przez Stowarzyszenie Pomocy „Przebudzenie” (gm. Gomunice), Dom Socjalny prowadzony przez Stowarzyszenie Pomocy „Alternatywa” (gm. Gomunice), Hostel dla Bezdomnych „Dom Nadziei” (Radomsko), Dom Pomocy Społecznej w Radziechowicach obejmujący opieką całodobową pacjentów przewlekle chorych psychicznie oraz Dom Pomocy Społecznej dla osób w podeszłym wieku.

Dzieci i młodzież z terenów powiatu radomszczańskiego objęte są wsparciem Poradni Psychologiczno-Pedagogiczna w Radomsku. Orzecznictwo w sprawie niepełnosprawności prowadzi w powiecie radomszczańskim Powiatowy Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności. Wydaje on orzeczenia o zaliczeniu (lub nie zaliczeniu) osoby powyżej 16 lat do jednego z trzech stopni niepełnosprawności: lekkiego, umiarkowanego lub znacznego.

Mieszkańcy powiatu korzystają również z oferty i wsparcia Powiatowego Urzędu Pracy i Zespołu Kuratorskiej Służby Sądowej. Opiekę zdrowotną zapewnia 27 zakładów opieki zdrowotnej, w tym 2 zakłady opieki prowadzone przez powiat. Ponadto na terenie powiatu działa 38 aptek ogólnodostępnych i 6 punktów aptecznych, a za bezpieczeństwo publiczne odpowiadają Policja i Straż Miejska.

Przeciwdziałaniem zaburzeniom życia rodzinnego i społecznego wywołanym nadużywaniem alkoholu i stosowaniem przemocy, a także monitorowaniem zachowań ryzykownych dla zdrowia dzieci i młodzieży zajmują się, działające na terenie powiatu Komisje Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w poszczególnych gminach w powiecie radomszczańskim.

Rodziny zmagające się z problemem uzależnień i przemocy w rodzinie mają możliwość korzystania z usług Przychodni Specjalistycznej – Poradni Leczenia Uzależnień w Radomsku (ul. Przedborska 39/41). W ramach Miejskiej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Radomsku działa Punkt Konsultacyjny Problemów Uzależnień. Obsługę administracyjną zapewnia Ośrodek Wspierania Rodziny w Radomsku. Punkt pełni rolę informacyjną, poradniczą i tym samym wspiera profesjonalne placówki leczenia odwykowego zmagające się z problemami uzależnień i przemocy w rodzinie.

W 2009 roku w powiecie radomszczańskim aktywnie funkcjonowało 37 organizacji pozarządowych. Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Radomsku współpracuje w szczególności z następującymi jednostkami: Stowarzyszenie Pomocy „Przebudzenie”, Centrum Pomocy Bliźniemu Monar – Markot, Chrześcijańskie Stowarzyszenie Dobroczynne, Polski Związek Głuchych Oddział Łódzki Koło Terenowe w Radomsku, Radomszczański Klub Amazonek, Polski Związek Niewidomych Koło Terenowe w Radomsku. Wsparcie rodzinom w gminie świadczą także kościoły.

Dane szczegółowe na temat instytucji i organizacji, które wspierają rodzinę i dziecko w powiecie radomszczańskim i gminach wchodzących w jego skład znajdują się w Strategii Integracji i Rozwiązywania Problemów Społecznych Powiatu Radomszczańskiego na lata 2011-2015.

4. CEL GŁÓWNY PROGRAMU, CELE OPERACYJNE, DZIAŁANIA

Cel główny, wyznaczony w Programie Pomocy Rodzinie i Dziecku w Powiecie Radomszczańskim na lata 2011-2015 jest następujący:

**Zaspakajanie potrzeb rodzin i dzieci w Powiecie Radomszczańskim,
zapewnienie im odpowiedniego wsparcia i opieki
oraz bezpieczeństwa publicznego**

Osiągnięcie celu głównego jest uwarunkowane realizacją przedstawionych na kolejnych stronach celów operacyjnych oraz działań.

Cel operacyjny 1.:

Wspomaganie rodzin w środowisku lokalnym poprzez:

- **zwiększanie potencjału rozwojowego rodzin,**
- **wspieranie rodzin w pełnieniu funkcji opiekuńczo-wychowawczych,**
- **zapewnienie rodzinom bezpieczeństwa socjalnego,**
- **przeciwdziałania uzależnieniom i przemocy w rodzinie.**

Działania do celu operacyjnego 1.:

- Monitorowanie warunków życia i potrzeb rodzin w powiecie.
- Promowanie prawidłowego modelu rodziny oraz prowadzenie pedagogizacji rodziców.
- Zwiększenie dostępności poradnictwa rodzinnego i terapii rodzinnej poprzez tworzenie w gminach powiatu punktów poradnictwa.
- Doskonalenie form pracy socjalnej z rodziną.
- Upowszechnianie funkcji i zatrudnianie asystentów rodziny.
- Propagowanie w powiecie inicjatyw wspierających osoby samotnie wychowujące dzieci, m.in. samopomocy, grup wsparcia.
- Podjęcie działań w kierunku utworzenia w powiecie ośrodka interwencji kryzysowej.
- Udzielanie przez Powiatowy Urząd Pracy pomocy w znalezieniu pracy bezrobotnym członkom rodzin; podejmowanie współpracy w tym zakresie z gminami.
- Przyznawanie i wypłacanie przez Powiatowy Urząd Pracy zasiłków oraz innych świadczeń z tytułu bezrobocia.
- Udzielanie przez Ośrodki Pomocy Społecznej pomocy rodzinom znajdującym się w trudnej sytuacji materialnej z systemu pomocy społecznej oraz świadczeń rodzinnych i alimentacyjnych.
- Powiększenie w gminach powiatu zasobów mieszkań socjalnych.
- Zwiększenie w gminach powiatu dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej oraz wsparcia psychologicznego, prawnego i społecznego dla rodzin dotkniętych problemami uzależnień i przemocy w rodzinie.
- Zintensyfikowanie w gminach powiatu działalności profilaktycznej w zakresie przeciwdziałania problemom uzależnień oraz agresji i przemocy, w szczególności skierowanej do dzieci i młodzieży.
- Wspieranie i rozwój ruchów samopomocowych i grup wsparcia dla członków rodzin dotkniętych problemami uzależnień i przemocy w rodzinie.

- Prowadzenie oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych w stosunku do osób stosujących przemoc w rodzinie.
- Podjęcie działań w kierunku utworzenia w powiecie ośrodka wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie.
- Prowadzenie w gminach powiatu poradnictwa i interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
- Powoływanie w gminach powiatu zespołów interdyscyplinarnych ds. przemocy w rodzinie.
- Opracowywanie i realizowanie projektów na rzecz rodzin, w tym współfinansowanych z funduszy zewnętrznych, np. z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej.
- Zintegrowanie działań na rzecz rodziny i dziecka w powiecie poprzez stałą współpracę placówek oświatowo-wychowawczych i kulturalnych, sportowo-rekreacyjnych, jednostek pomocy społecznej i służby zdrowia, prokuratury rejonowej, sądu rejonowego i kuratorów sądowych, policji, organizacji pozarządowych i kościoła.
- Zwiększanie dostępności informacji o prawach i uprawnieniach oraz o podmiotach świadczących pomoc rodzinie i dziecku.

Cel operacyjny 2.:

Pomoc dzieciom przebywającym poza rodzinami naturalnymi poprzez:

- **rozwijanie rodzinnych form opieki zastępczej,**
- **wspieranie dzieci w usamodzielnianiu.**

Działania do celu operacyjnego 2.:

- Propagowanie idei rodzicielstwa zastępczego, m.in. w lokalnych mass mediach.
- Rozwijanie zastępczej opieki rodzinnej poprzez stałe pozyskiwanie nowych rodzin zastępczych, w tym zawodowych niespokrewnionych z dzieckiem.
- Organizowanie szkoleń dla kandydatów na rodziców zastępczych i adopcyjnych.
- Zwiększenie dostępności poradnictwa psychologicznego, pedagogicznego, prawnego i socjalnego dla rodzin zastępczych.
- Prowadzenie szkoleń i grup wsparcia dla rodzin zastępczych.
- Prowadzenie pracy z rodziną naturalną dziecka umieszczonego w rodzinie zastępczej lub placówce opiekuńczo-wychowawczej w celu przywrócenia jej zdolności opieki nad dzieckiem.
- Podjęcie działań w kierunku uruchomienia w powiecie całodobowej placówki opiekuńczo-wychowawczej interwencyjno-socjalizacyjnej i rodzinnej.
- Przyznawanie pełnoletnim wychowankom rodzin zastępczych i placówek opiekuńczo-wychowawczych pomocy pieniężnej na usamodzielnienie i kontynuowanie nauki oraz rzeczowej na zagospodarowanie.
- Udzielanie pełnoletnim wychowankom rodzin zastępczych i placówek opiekuńczo-wychowawczych pomocy w uzyskaniu zatrudnienia.
- Prowadzenie pracy socjalnej z dziećmi usamodzielnianymi oraz zapewnienie im dostępu do wsparcia psychologiczno-pedagogicznego.
- Uruchomienie mieszkania chronionego dla osób opuszczających rodzinne formy opieki zastępczej; podejmowanie współpracy z samorządami gminnymi w zakresie zabezpieczenia lokalów socjalnych dla usamodzielniających się wychowanków pieczy zastępczej.

Cel operacyjny 3.:

Wspieranie dzieci i młodzieży w kształceniu i wszechstronnym rozwoju poprzez:

- **podnoszenie poziomu wychowania i edukacji, udzielanie pomocy uczniom ubogim, uzdolnionym i niepełnosprawnym,**
- **rozwijanie środowiskowych form wsparcia dzieci i młodzieży,**
- **zwiększanie możliwości uczestnictwa dzieci i młodzieży w kulturze, sporcie i rekreacji,**
- **promowanie zdrowia i zwiększanie poczucia bezpieczeństwa u dzieci i młodzieży.**

Działania do celu operacyjnego 3.:

- Podnoszenie jakości kształcenia w placówkach oświatowych, m.in. poprzez doskonalenie kadr nauczycielskich oraz doposażenie szkół w niezbędny sprzęt (w tym komputerowy) i programy nauczania.
- Zwiększenie dostępu dzieci i młodzieży do pomocy pedagogicznej, psychologicznej, logopedycznej i terapeutycznej.
- Zabezpieczenie w gminach powiatu potrzeb bytowych dzieci z rodzin ubogich, m.in. poprzez organizowanie dla nich dożywiania w szkołach, wypoczynku letniego i zimowego, wyposażenie ich w podręczniki i pomoce szkolne oraz odzież, a także zapewnienie im dostępu do alternatywnych form spędzania czasu wolnego.
- Wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży, m.in. poprzez przyznawanie pomocy materialnej o charakterze socjalnym (stypendia, zasiłki), organizowanie zajęć wyrównawczych, dofinansowanie udziału w wycieczkach dydaktycznych oraz w kulturze, sporcie i rekreacji, zapewnienie transportu i opieki w czasie przewozu do szkoły.
- Rozwijanie w gminach powiatu sieci placówek opiekuńczo-wychowawczych wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży.
- Propagowanie idei wolontariatu wśród dzieci i młodzieży.
- Zwiększenie dostępności kształcenia dla uczniów niepełnosprawnych m.in. poprzez tworzenie grup i klas integracyjnych, prowadzenie nauczania indywidualnego oraz likwidowanie barier architektonicznych.
- Zapewnienie rodzinom dzieci niepełnosprawnych szerszego dostępu do poradnictwa.
- Zwiększenie dostępności rehabilitacji dla rodzin i dzieci.
- Promowanie alternatywnych form spędzania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży oraz zwiększanie do nich dostępu.

- Dostosowywanie kierunków kształcenia w powiecie do potrzeb lokalnego rynku pracy oraz promowanie wśród młodzieży idei planowania rozwoju zawodowego.
- Wzbogacanie ofert zajęć pozaszkolnych, w tym sportowo-rekreacyjnych i kulturalnych.
- Rozbudowa infrastruktury sportowo-rekreacyjnej w gminach powiatu i wyposażenie jej w odpowiedni sprzęt.
- Promowanie wśród dzieci i młodzieży zdrowego stylu życia i prowadzenie profilaktyki zdrowotnej.
- Wdrażanie w placówkach oświatowych programów profilaktyczno-edukacyjnych z zakresu bezpieczeństwa; włączanie w ich realizację policjantów.
- Patrolowanie i wizytowanie miejsc publicznych w powiecie.
- Opracowywanie i realizowanie projektów na rzecz dzieci współfinansowanych z funduszy zewnętrznych, np. z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej.

Cel operacyjny 4.:

Doskonalenie kadr i służb pomocowych wspierających rodziny i dzieci poprzez:

- **organizowanie szkoleń i doradztwa metodycznego,**
- **udział w różnych formach doksztalcania.**

Kierunki działań do celu operacyjnego 4.:

- Rozwijanie kadr pomocy społecznej w powiecie i w gminach, m.in. poprzez zwiększenie liczby pracowników socjalnych zatrudnionych w OPS-ach do poziomu zgodnego z zapisami ustawy o pomocy społecznej.
- Stałe doksztalcanie kadr pomocy społecznej w powiecie i w gminach świadczącej pomoc rodzinie i dziecku; pozyskiwanie środków finansowych w tym celu.
- Udział w różnych formach doskonalenia zawodowego organizowanych przez podmioty obejmujące zasięgiem działania teren powiatu, np. Regionalne Centrum Polityki Społecznej, Wydział Polityki Społecznej Łódzkiego Urzędu Wojewódzkiego, Wojewódzki Urząd Pracy.
- Świadczenie doradztwa metodycznego dla kierowników i pracowników jednostek pomocy społecznej z powiatu.
- rozszerzenie współpracy jednostek pomocy społecznej z sektorem pozarządowym oraz innymi podmiotami prowadzącymi na rzecz rodziny i dziecka działalność pożytku publicznego – organizowanie spotkań służących wymianie informacji i doświadczeń oraz wypracowaniu wspólnych inicjatyw.

5. REALIZACJA PROGRAMU

Zdecydowana większość działań wyznaczonych w Programie Pomocy Rodzinie i Dziecku w Powiecie Radomszczańskim na lata 2011-2015 ma charakter ciągły.

Podmiotami odpowiedzialnymi za realizację działań są: Starosta Powiatu, Rada Powiatu, Starostwo Powiatowe, Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie i inne jednostki organizacyjne powiatu, w tym Powiatowy Urząd Pracy, Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna, placówki oświatowe szczebla ponadgimnazjalnego.

Partnerami w realizacji działań są z kolei: Ośrodki Pomocy Społecznej, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej, placówki przedszkolne, oświatowe szczebla podstawowego i gimnazjalnego, placówki kulturalne, jednostki sportowo-rekreacyjne, placówki opiekuńczo-wychowawcze wsparcia dziennego, placówki służby zdrowia, gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych, ośrodki leczenia uzależnień, sąd rejonowy, kuratorzy sądowi, policja, Ośrodek Wspierania Rodziny, Centrum Pomocy Bliźniemu Monar – Markot, Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, organizacje pozarządowe, kościół, społeczność lokalna.

Źródłami finansowania działań będą: budżet samorządowy (gminny, powiatowy, wojewódzki) i centralny, Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, fundusze zewnętrzne, m.in. fundusze strukturalne Unii Europejskiej, inne programy, organizacje pozarządowe, sponsorzy indywidualni (krajowi i zagraniczni).

Do oceny stopnia wdrożenia działań wyznaczonych w ramach poszczególnych celów operacyjnych zostaną wykorzystane poniżej przedstawione wskaźniki monitoringowe.

Cel operacyjny 1.:

- liczba gminnych punktów poradnictwa,
- liczba zatrudnionych asystentów rodziny oraz liczba rodzin objętych ich wsparciem,
- liczba rodzin objętych pracą socjalną,
- liczba osób objętych pomocą w ramach ośrodka interwencji kryzysowej,
- liczba osób bezrobotnych w powiecie, w tym liczba osób objętych przez Powiatowy Urząd Pracy różnymi formami wsparcia,
- liczba rodzin objętych przez OPS-y wsparciem z systemu pomocy społecznej, świadczeń rodzinnych i alimentacyjnych,
- liczba nowych mieszkań socjalnych,
- liczba osób i rodzin objętych pomocą terapeutyczną i rehabilitacyjną oraz wsparciem

psychologicznym, prawnym oraz z systemu pomocy społecznej z powodu alkoholizmu, narkomanii i przemocy w rodzinie,

- liczba przedsięwzięć realizowanych w ramach działalności profilaktycznej w zakresie przeciwdziałania problemom uzależnień oraz agresji i przemocy,
- liczba osób objętych oddziaływaniami korekcyjno-edukacyjnymi,
- liczba osób objętych pomocą w ramach ośrodka wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie,
- liczba udzielonych porad i przeprowadzonych interwencji w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
- liczba opracowanych i realizowanych projektów na rzecz rodzin oraz liczba osób nimi objętych.

Cel operacyjny 2.:

- liczba rodzin zastępczych,
- liczba rodzin zastępczych objętych poradnictwem specjalistycznym,
- liczba dzieci objętych wsparciem w ramach placówki opiekuńczo-wychowawczej interwencyjno-socjalizacyjnej i rodzinnej,
- liczba dzieci usamodzielnianych objętych pracą socjalną, wsparciem pieniężnym i rzeczowym oraz pomocą psychologiczno-pedagogiczną,
- liczba osób usamodzielnianych, którym udzielono pomocy w uzyskaniu zatrudnienia,
- liczba potrzebnych i dostępnych mieszkań chronionych.

Cel operacyjny 3.:

- liczba nauczycieli doskonalących swoje kwalifikacje zawodowe,
- liczba doposażonych placówek oświatowych,
- liczba dzieci objętych wsparciem specjalistycznym,
- liczba dzieci z rodzin ubogich objętych wsparciem,
- liczba przedsięwzięć służących wyrównywaniu szans edukacyjnych dzieci i młodzieży,
- liczba świetlic oraz liczba dzieci z nich korzystających,
- liczba grup i klas integracyjnych oraz liczba osób do nich uczęszczających,
- liczba uczniów objętych nauczaniem indywidualnym,
- liczba zlikwidowanych barier architektonicznych,
- liczba rodzin dzieci niepełnosprawnych korzystających z poradnictwa,
- liczba nowych obiektów sportowo-rekreacyjnych,

- liczba przedsięwzięć w zakresie promocji zdrowia i profilaktyki zdrowotnej,
- liczba popełnionych przestępstw przez nieletnich,
- liczba opracowanych i realizowanych projektów na rzecz dzieci oraz liczba osób nimi objętych.

Cel operacyjny 4.:

- liczba szkoleń, w których uczestniczyła kadra pomocy społecznej,
- liczba organizacji pozarządowych wspierających rodziny i dzieci w powiecie,
- liczba wspólnych z sektorem pozarządowym oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego inicjatyw na rzecz rodziny i dziecka.

Sprawozdanie z realizacji Programu przygotowuje Dyrektor Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie i przedstawia je Staroście i Radzie.

SPIS TABEL I WYKRESÓW

Tabele:

Tabela 1. Ludność w poszczególnych gminach powiatu na koniec 2009 roku

Tabela 2. Struktura wiekowa ludności powiatu w latach 2007-2009

Tabela 3. Struktura wiekowa ludności poszczególnych gmin powiatu w 2009 roku

Tabela 4. Ruch naturalny ludności powiatu w latach 2007-2009

Tabela 5. Ruch migracyjny ludności powiatu w latach 2007-2009

Tabela 6. Środki finansowe wydatkowane przez OPS-y na pomoc społeczną w 2009 roku

Tabela 7. Rodziny i przebywające w nich osoby, objęte pomocą społeczną w gminach powiatu w 2009 roku

Tabela 8. Typy rodzin objętych pomocą społeczną w gminach powiatu w 2009 roku

Tabela 9. Najczęstsze powody przyznawania pomocy społecznej w gminach powiatu w 2009 roku

Tabela 10. Formy wsparcia udzielanego najczęściej w gminach powiatu w 2009 roku

Tabela 11. Świadczenia rodzinne przyznane w gminach powiatu w 2009 roku

Tabela 12. Świadczenia alimentacyjne przyznane w gminach powiatu w 2009 roku

Tabela 13. Środki finansowe wydatkowane przez PCPR na realizację zadań w latach 2007-2009

Tabela 14. Rodziny zastępcze w powiecie w latach 2007-2009

Tabela 15. Dzieci z powiatu umieszczone w placówkach opiekuńczo-wychowawczych w latach 2007-2009

Tabela 16. Dzieci usamodzielniane w powiecie w latach 2007-2009

Tabela 17. Formy wsparcia udzielonego dzieciom usamodzielnianym w powiecie w latach 2007-2009

Tabela 18. Zasoby mieszkaniowe powiatu w latach 2007-2009

Tabela 19. Nowo oddane mieszkania i budynki niemieszkalne w powiecie w latach 2007-2009

Tabela 20. Dodatki mieszkaniowe przyznane w gminach powiatu w latach 2007-2009

Tabela 21. Przestępstwa popełnione w powiecie przez nieletnich w 2009 roku

Wykresy:

Wykres 1. Problemy najczęściej dotykające mieszkańców powiatu

Wykres 2. Kategorie osób i grup najbardziej odczuwających skutki problemów społecznych występujących w powiecie